

Mottagare: Arbetsmarknadsdepartementet
Mailadress mottagare:
a.remissvar@regeringskansliet.se

Tolkavgift och förbud mot barntolkning (SOU 2026:23)

Dnr: A2026/00510

SPSM anser principiellt att personer som behöver stöd till följd av funktionsnedsättningar bör få det. Myndigheten ifrågasätter utredningens uppfattning att det går att identifiera en tydligt avgränsad grupp vars funktionsnedsättning medför en livslång oförmåga att lära sig svenska. Förutsättningarna för lärande och kommunikation är komplexa, påverkas av många faktorer och kan förändras över tid.

SPSM har utifrån myndighetens uppdrag valt att kommentera följande delar i betänkandet.

9.11 Hinder mot tolkavgift vid funktionsnedsättning

SPSM instämmer med utredningen att personer med funktionsnedsättning bör kunna undantas från att betala tolkavgift men anser att bedömningen har vissa brister.

SPSM anser att utredningens resonemang om den enskildes förutsättningar att lära sig svenska inte är tillräckligt uttömmande. Myndigheten saknar till exempel fördjupade resonemang om kvaliteten i de utbildningsinsatser som samhället erbjuder, tillgången till stödinsatser och specialpedagogisk kompetens och en utförligare redogörelse av konsekvenser av andra funktionsnedsättningar än intellektuell funktionsnedsättning.

9.13 Hinder mot tolkavgift som ska vara avgiftsfri

SPSM delar utredningens bedömning.

10.1 Villkor för undantag från skyldigheten att betala tolkavgift

SPSM ser positivt på förslaget att en enskild person ska kunna medges undantag från skyldigheten att betala tolkavgift men anser att utredningens förslag har vissa brister.

Myndigheten är kritisk till utredningens resonemang om att oförmågan att förvärva tillräckliga kunskaper i svenska ska vara livslång. Detta villkor kan

innebära att personer med mycket stora utmaningar att utveckla tillräckliga kunskaper inte kan beviljas undantag, trots att de kommer att behöva tolk under en överskådlig framtid. SPSM anser att ordet ”bestående” kan försvåra bedömningen av vilka som kan undantas från avgiftsfriheten. Det bör vara tillräckligt med diskrimineringslagens (2008:567) definition av begreppet funktionsnedsättning, som kräver en *varaktig* begränsning av någons funktionsförmåga. SPSM bedömer att utredningen inte i tillräcklig omfattning har analyserat vilka grupper av personer med funktionsnedsättning som kan omfattas av undantaget.

Funktionsnedsättnings konsekvenser för språkinlärning varierar betydligt mellan individer, över tid och mellan aktuella förutsättningar. SPSM bedömer därför att det finns betydande svårigheter att göra rättssäkra bedömningar av om en funktionsnedsättning medför en livslång oförmåga att tillägna sig svenska.

SPSM saknar även en närmare analys av risken att regelverket skapar nya hinder för en grupp som redan idag möter betydande utmaningar när det gäller delaktighet och tillgång till samhällsservice. Personer som har svårigheter att orientera sig i myndighetskontakter kan möta ytterligare hinder genom krav på ansökan, dokumentation och prövning för att få tillgång till avgiftsfri tolk. Detta riskerar att motverka målet om delaktighet och likvärdig tillgång till samhällets service.¹

Förutsättningarna att utveckla språkfärdigheter är inte enbart beroende av individens kognitiva förutsättningar, utan påverkas också av yttre faktorer såsom tillgång till effektiva inlärningsmetoder och undervisning av hög kvalitet.² SPSM hade gärna sett att utredningen redogjort för hur villkoret ”erbjuder” ska tillämpas när det gäller de utbildningsinsatser samhället erbjuder. Myndigheten vill i detta sammanhang peka på vikten av att samhällets erbjudande är likvärdigt. Nationella granskningar av sfi³ visar att utbildningen inte alltid är tillräckligt individanpassad och att elever med

¹ Prop. 2016/17:188. *Nationellt mål och inriktning för funktionshinderspolitiken.*

² Se exempelvis Skolforskningsinstitutet (2026) *SFI-undervisning för vuxnas andraspråkutveckling i muntliga färdigheter* (pågående forskningssammanställning) samt Skolverket. *Flerspråkig utveckling* (Eva-Kristina Salameh)

³ Skolinspektionen, *En granskning av kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare (sfi)*, rapport 2024:1, dnr SI 2023:7614, 2024.

olika behov ges varierande förutsättningar att utveckla sina svenskkunskaper. SPSM bedömer att det är svårt att på ett rättssäkert sätt avgöra om ett kvarstående behov av tolk beror på individens funktionsnedsättning eller på brister i förutsättningar för utbildning och stöd i undervisningen.

SPSM anser att utredningen utgår från en alltför statisk syn på funktionsnedsättning och tolkbehov. Att en person har en funktionsnedsättning innebär inte att konsekvenserna för språk och kommunikation är oföränderliga över tid. Funktionsförmågan påverkas av såväl individuella förutsättningar som faktorer i omgivningen och livssituation. Behovet av tolk kan påverkas av psykisk ohälsa, stress, sjukdom eller andra belastande omständigheter. Myndigheten hade hellre sett att beslut om undantag från tolkavgift skulle vara tidsbestämt och att det omprövades.

10.2 Undantag från skyldigheten att betala tolkavgift ska beviljas efter ansökan

SPSM har inga invändningar om att ett beslut ska föregås av en ansökan. Däremot anser myndigheten att förslaget som rör villkoren för ett beslut har brister (10.1).

SPSM vill uppmärksamma att personer som invandrat till Sverige kan sakna tidigare utredningar eller dokumentation av funktionsnedsättningar. För dessa personer kan bristande språkkunskaper och begränsad kännedom om det svenska myndighetssystemet försvåra möjligheten att inhämta de underlag som krävs för en ansökan om undantag. Detta riskerar att påverka både likvärdigheten och rättssäkerheten i prövningen. Myndigheten saknar därför en analys av behovet av stöd i samband med ansökan om undantag från tolkavgift.

I den fortsatta beredningen behöver det förtydligas huruvida tolkavgift ska tas ut vid handläggning av ärenden om undantag från skyldigheten att betala tolkavgift.

10.2.1 En ansökan om undantag från skyldigheten att betala tolkavgift ska prövas av en central myndighet

SPSM har inga invändningar mot förslaget.

10.3 Vilken myndighet ska pröva ansökningar om undantag från skyldigheten att betala tolkavgift?

SPSM avstyrker förslaget.

SPSM uppfattar att den föreslagna uppgiften ligger utanför myndighetens kärnuppdrag. SPSM:s huvudsakliga uppdrag är att stödja utbildningsväsendet och bidra till att barn, elever och vuxna med funktionsnedsättning får tillgång till en likvärdig utbildning. Prövning av individuella undantag från en statlig avgift utgör en ny förvaltningsuppgift som saknar direkt koppling till myndighetens nuvarande verksamhet.

SPSM invänder mot utredningens bedömning att myndigheten har erfarenhet av liknande bedömningar. Det stämmer inte. De bedömningar som Nämnden för mottagande i specialskolan och för Rh-anpassad utbildning gör inom ramen för ansökningar till exempelvis specialskolan avser om ett barn tillhör någon av ett fåtal definierade målgrupper som anges i skollagen och därmed har rätt till utbildning i specialskolan. För att på ett rättssäkert sätt kunna handlägga ärenden som innebär prövning av undantag från skyldigheten att betala tolkavgift skulle myndigheten behöva bygga upp ytterligare kompetens. Det kan bland annat krävas fördjupad medicinsk sakkunskap för att bedöma de underlag som ges in till stöd för en ansökan, på motsvarande sätt som Försäkringskassan använder försäkringsmedicinska rådgivare som stöd i sina bedömningar. Ett sådant uppdrag riskerar därför att bli både resurskrävande och administrativt betungande för myndigheten.

Om regeringen väljer att ge uppdraget till SPSM bör en långsiktig finansiering som fullt ut täcker kostnaderna säkerställas. Vidare bör det ges möjlighet att bygga upp nödvändig juridisk och medicinsk kompetens samt att tydliga föreskrifter eller vägledningar kan tas fram inför bedömningarna.

SPSM gör bedömningen att myndigheten kan behöva ta ställning i frågor som rör förhöjt behov av skydd och säkerhet för medarbetare på lokala kontor, som en konsekvens av myndighetsbeslut som ansökningar.

SPSM noterar att utredningen inte lämnat något författningsförslag om instruktionsändring.

14 Överklagande

SPSM tillstyrker förslaget att beslut om tolkavgift ska kunna överklagas.

21.1 Ikraftträdande

SPSM bedömer att ett ikraftträdande redan den 1 januari 2028 är för snävt. I det fall SPSM ges det föreslagna uppdraget vill myndigheten betona att förberedelsearbetet behöver påbörjas i god tid före ikraftträdandet och att nödvändiga resurser tillförs myndigheten innan lagen träder i kraft.

Förberedelsearbetet behöver skapa förutsättningar för uppbyggnad av organisation, rekrytering och kompetensuppbyggnad, framtagande av digitala lösningar samt informationsinsatser till berörda grupper.

I detta ärende har Charlotte Furtenbach, utredare, varit föredragande. I den slutliga handläggningen har även chefsjurist Ulrika Ehlin, enhetschef Nina Karnehed och sakkunnig Fredrik Ahlén deltagit.

För Specialpedagogiska skolmyndigheten

Aurora Lindberg
Generaldirektör